

Suomen Marsalkan päiväkäskyt

Apulaisprofessori Vilho Suomi

I

Jokainen varusmies tutustuu päiväkäskyihin ensimmäisen kerran omassa yksikössään. Hän oppii pian huomaamaan niiden tarkoituksen. Niissä säädellään yksikön elämää ja käyttäytymistä, annetaan pysyväismääräyksiä, myönnetään ylennyksiä ja lomia, kiitetään ja tarpeen tullen myös rangaistaan. Niissä — lyhyesti sanottuna — yksikkö alistetaan sotilaalliseen toimintaan ja järjestykseen.

Näin on rauhan aikana. Sotatilanteessa päiväkäskyjen tehtävä on olennaisesti sama, mutta painokkuus monin verroin suurempi. Silloin päiväkäsky määrää tilanteista johtuvat tehtävät ja jakaa ne alayksiköille täsmällisin muodoin siten, että päiväkäskyn antajan tahto ja tarkoitus selvästi näkyy.

Mitä ylempistä portaista on kysymys, sitä yleispiirteisemmäksi päiväkäsky käy, mutta saa samalla mielenkiintoisia lisäjä, jotka — vähän yllättävästi — sijoittuvat henkiselle alueelle. Erityisen selvästi tämä seikka käy ilmi ylipäällikön päiväkäskyissä. Hän ei vain vastaa sota-toimien yleisestä kulusta ja tavoitteiden mukaisesta toiminnasta; hän ei ole vain armeijan lihaksi tullut tahto, vaan hänestä lähtee ja säteilee — parhaissa tapauksissa — koko kansakunnan henki, sen sielullinen vire ja henkinen tarmo.

Jo tästä lyhyestä luonnehdinnasta käy ilmi, kuinka tärkeä seikka on ylipäällikön persoonallisuus. Hänellä täytyy olla alaistensa, niin ylimpien kuin alimpien, täysi luottamus. Oikean henkilön valinta ylipäällikön paikalle on siten äärimmäisen vaativaa ja arkaluontoinen tehtävä. Siinä

eivät saa määrätä vain sotilaalliset tiedot ja taidot, siinä ei voida ottaa ehdottomina huomioon edes senhetkisiä sotilasarvoja. Niillä seikoilla on tietysti oma merkityksensä, mutta viime kädessä todellakin ratkaisun avain on siinä, mitä sanomme persoonallisuudeksi.

Kun kenraaliluutnantti, vapaaherra Gustaf Mannerheim ensimmäisen kerran tuli Suomen armeijan, sillä hetkellä tosin melko olemattoman armeijan ylipäälliköksi, häneltä puuttui yksi tärkeä edellytys: hän oli meillä lähestulkoon tuntematon henkilö. Lähinnä vain Venäjän armeijassa palvelleet suomalaiset upseerit ja jotkut entiset Haminan kadetit tiesivät hänestä jotakin: että hän oli menestynyt maailmansodan rintamalla ja komentanut viimeksi ratsuväkiarmeijakuntaa. Kuinka tuntematon hän meillä oli, sitä todistaa esim. se, että Saksassa olevat jääkärit kuulivat hänestä ensimmäisen kerran silloin, kun hänet oli määrätty vapaustaistelumme johtoon. Mielenkiintoinen yksityistieto on taas se, että vapaustaisteluamme valmisteleva aktiivinen komitea, joka oli läheisessä yhteydessä jääkäriliikkeeseen, sai vihjeen Mannerheimista hänen sisareltaan, vapaaherratar Sophie Mannerheimilta. Tämä tapahtui syksyllä 1917. Mutta Mannerheimiin ei saatu yhteyttä; hän oli silloin vielä Venäjällä, Odessassa.

Suomeen Mannerheim palasi tammikuussa 1918. Jo muutaman päivän kuluttua hän sai kutsun liittyä sotilaskomiteaan. Seurasi tunnettu, monissa teoksissa kerrottu näytelmä. Mannerheim oli läsnä parissa kolmessa kokouksessa. Niiden meno oli sellainen, että toisarvoisissa kysymyksissä tehtiin jokunen päätös, mutta kun tuli esiin tärkeä kysymys, soudettiin ja huovattiin ja asia pantiin pöydälle. Mannerheim ilmoitti terävästi, ettei hän katso voivansa ottaa osaa tämänkaltaisiin rupatteluhetkiin, sytytti sikarinsa ja poistui. Silloin aukenivat sotilaskomitean silmät, ehkä suutkin; tässä oli joka tapauksessa mies, joka ei halunnut vain istua ja keskustella, vaan joka tiesi mitä tahtoi.

Mannerheimin esiintyminen oli vaikuttanut sytyttävän sähkökipinän tavoin. Jo seuraavana päivänä sotilaskomitea pyysi Mannerheimia puheenjohtajakseen. Vielä samana päivänä hän entisen puheenjohtajan ratsuväenkenraali Claes Charpentier'n kanssa meni senaatin puheenjohtajan Svinhufvudin luo ilmoittamaan tapauksesta — komiteasta oli näet viikkoa aikaisemmin tehty valtionkomitea — ja seuraavana päivänä hän sai valtuudet ”korkeimmaksi päälliköksi järjestyksen ylläpitoa varten

Pohjois-Suomessa". Kaksi päivää sen jälkeen hän matkusti Vaasaan, jonka hän oli valinnut tukialueensa keskukseksi.

Tämä tarmo ja määrätietoisuus tekivät varmasti vaikutuksensa ainakin sotilaskomiteaan, jonka pääosasta tuli Mannerheimin ensimmäinen esikunta. Ainakin heidän luja luottamuksensa ylipäällikköön oli nyt luotu; myöhemmin se muuttui ihailuksi. Mutta muuten tämä esikunta ei suinkaan vielä ollut omien tehtäviensä tasalla. Sen jäsenet olivat komitea-aikanaan tottuneet kollegiaaliseen jutusteluun. Mannerheimin oli pakko vieroittaa heidät tästä tavasta. Hän määräsi kullekin omat erikoistehtävät, mikä pani asianomaiset todella perehtymään omiin kysymyksiinsä, ja kun Mannerheim oli saanut Ruotsista avukseen muutaman koulutetun yleisesikuntaupseerin, päämaja alkoi todella toimia, ei enää kollegiaalisena kerhona, vaan järjestettynä organisaationa, jonka kärjessä ylipäällikkö kuitenkin piti ratkaisuvallan omissa käsissään.

Muuan tosiasia vielä taustaksi. Ylipäällikkö ei tietenkään itse omin käsin kirjoita päiväkäskyjään. Ylipäällikön aika ja voimat tarvitaan muihin tehtäviin. Päiväkäskyjä varten hänellä on omat apulaisensa. Mutta hyvä ylipäällikkö kyllä inspiroi päiväkäskynsä, hän antaa niiden aatteet ja erityissuunnat; vain hän tietää, mihin päiväkäsky kulloinkin viime kädessä tähtää.

Tässäkin suhteessa Mannerheim oli todella aktiivinen ylipäällikkö. Hän antoi aiheen, tutustui samaansa luonnokseen huolellisesti, teki siihen omalla kynällään korjauksia ja täsmennyksiä, painoi siihen oman leimansa. Kaikki asiaa käsitelleet kirjoittajat ovat yksimielisesti todistaneet, että Mannerheimin päiväkäskyjä on aivan olennaisesti pidettävä hänen omina luomuksinaan ja ratkaisuinaan. Juuri sen vuoksi niiden lähempi tarkastelu antaa mahdollisuuden tunkeutua ylipäällikön persoonallisuuteen, siihen harkintaan ja viisauteen, mistä myös päiväkäskyt antavat oman todistuksensa.

II

Kaikessa niukuudessaan jo Mannerheimin ensimmäinen Suomessa annettu päiväkäsky on erittäin mielenkiintoinen. Se kuului seuraavasti: "Senaatin päätöksen mukaan 28 p:ltä tammikuuta minulle on uskottu

kunniakas tehtävä olla Suomen tšekäläisten puolustusvoimien ylipäällikkönä." Allekirjoituksena: Mannerheim. Ei muuta. — Itse asiassa: hänellä ei ollut mitään mahdollisuuksia lisätä tuon päiväkäskyn sanoja. Hän itse tiesi sen turhaksi. Hän oli vielä täysin tuntematon mies joukoilleen ja niiden päälliköille. Etelä-Pohjanmaan suojeluskuntalaiset jo kyselivät: mikä se sellainen Mannerheim on? Ylipäällikön ensimmäisiin toimiin he eivät olleet lainkaan tyytyväisiä, tämä kun oli pakottanut heidät aluksi toimettomuuteen. Oli siis viisasta ja harkittua tyytyä ensimmäisessä päiväkäskyssä mahdollisimman suureen niukkuuteen.

Mutta toisaalta: eikö juuri tässä niukkuudessa ole kuulevinaan salaista, pidätettyä voimaa! Kuin koura puristuisi tiiviiksi, hujaksi nyrkiksi! Ainoa sana, joka tuossa ensimmäisessä päiväkäskyssä koskettaa tunteen kieltä, on sana kunniakas. "Minulle on uskottu kunniakas tehtävä..." Sen on määrä kertoa, että päiväkäskyn antaja tulee panemaan koko persoonallisuutensa edessä olevaan tehtävään. Ja loppujen lopuksi se tietysti samalla sanoo, että kunnian osallisuuteen ylipäällikkö kutsuu myös jokaisen armeijassaan palvelevan miehen.

Ja vielä: eikö juuri niukkuus anna painokkuutta nimelle! Se oli iskettävä kaikkien tietoisuuteen vastaisen arvovallan takeeksi. "Luottamus päällikköön on onnistumisen ensimmäinen edellytys", lausui Mannerheim myöhemmin. Hän tarkoitti: jokaisen on tunnettava ylipäällikkönsä.

Jos tuntematon Mannerheim oli vapaussodan alussa toivonut nimelleen tuttuuden kaikua ja eräänlaista symboliarvoa, niin hänen toiveensa toteutuivat nopeasti ja yllin kyllin. Sodan alkumenestykset kirjattiin hänen nimiinsä. Tukialueeksi valitun Pohjois-Suomen ja Karjalan rintamat kestivät paineen. Harjoitus ja järjestäytyminen edistyivät niiden suojassa. Maan hallitus toimi Vaasassa: se todella jo toimi. Samalla rintamat saatiin vakautetuiksi edullisiin lähtöasemiin. Kaikki tämä oli omiansa lisäämään ylipäällikköön kohdistunutta luottamusta. Ennen pitkää joukot lauloivat marssilaulua: "Päällikkönä meillä onmpi ukko Mannerheimi — hän on kyllä kelpo mies ja sitä paitsi kreivi." Hänen populariteettinsa oli nopeassa nousussa.

Ei ollut tällöin vailla merkitystä sekään seikka, että hänen vierasperäinen nimensä ääntyi yhtä hyvin ruotsalaisen kuin suomalaisenkin suussa. Suomalaisen talonpoikaisarmeijan enemmistön keskuudessa, niin

on ajateltavissa, jo pelkkä nimi sellainen kuin esim. Claes Charpentier olisi koitunut populariteetin esteeksi — tätä miestä oli ensin ajateltu vapaussodan johtoon. Mannerheim oivalsi tämänkin seikan merkityksen. Tässä tarkoituksessa hän alkoi kirjoittaa etunimensäkin suomalaisittain: Kustaa Mannerheim. Tämä ele oli kuitenkin tarpeeton, sillä rintama oli pian nopeassa liikkeessä etelään päin, voitot seurasivat toistaan. Ylipäällikkö oli jo suosittu tekojensa painosta. Pian Mannerheim palauttikin etunimensä alkuperäiseen asuun.

III

Pankaamme nyt tämän ensimmäisen, äärimmäisen niukkasanaisen päiväkäskyn rinnalle toinen, nimittäin talvisodan puhjettua julkaistu päiväkäsky. Siinäkään ei ole monta sanaa, mutta kuinka toisenlainen se sittenkin on. Se alkaa melkein samoin sanoin kuin tuo ensimmäinen: "Tasavallan Presidentti on 30. 11. 1939 nimittänyt minut Suomen puolustusvoimien ylipäälliköksi." Mutta näitä sanoja seuraa heti vetoamus: "Suomen uljaat sotilaat!" Ja päiväkäskyn psykologisena kohokohtana ovat laajalti mieliin painuneet sanat: "Te tunnette minut ja minä tunnen Teidät."

Vuoden 1939 sotamarsalkka on tykkänään toinen mies kuin vuoden 1918 kenraaliluutnantti. Hän on nyt 72-vuotias, elämän ja kohtaloiden kypsyttämä mies, oikeastaan jo vanhus, vaikka yhä hämmästyttävän työkykyinen. Mutta mikä tärkeintä: nyt hänen nimellään on jo alusta lähtien se symboliarvo, jota hän tietää ylipäällikön tarvitsevan. Hän tietää, että häntä kuunnellaan. Hän tietää myös, että vaara on tällä kertaa ylen suuri. Hän käyttää heti hyväkseen persoonansa arvovaltaa. Ja siksi hän antaa sanoilleen myös tyyllisesti leimahtavan asun, korkealentoisen, jopa valkavan itsetuntoisen sävyn, joka samalla vetoaa.

Sama henki vallitsee, merkillistä kyllä, siinä kuuluisassa päiväkäskyssä, jonka ylipäällikkö julkaisi talvisodan päätyttyä. Hetkellä, jolloin mielialat olivat mustat ja turtuneet, hän tietää velvollisuutensa eikä tingi niistä: hänen on yhä vielä valettava uskoa ja toivoa niin rintamajoukkoihin kuin kotirintamaankin.

Päiväkäskey alkaa yksinkertaisella, mutta kaikkien oikeaksi tunte-malla totuudella: "Suomen kunniakkaan armeijan sotilaat!" Nyt, tässä, hänen on korostettava sanaa kunnia. Kaikki tiesivät, että sillä oli kat-teena teot ja kautta sivistyneen maailman kiirinyt maine ja mielipide. Ja muutaman lauseen jälkeen seuraa sitten mielenkiintoinen nousu-kohta, joka lienee harvinainen päiväkäskyjen sävyissä, mutta joka tässä tapauksessa merkillisen hyvin soveltuu vanhan sotamarsalkan suuhun. Tarkoiton seuraavia sanoja: "Olen taistellut monilla tantereilla, mutta en ole vielä nähnyt vertaisianne sotureita. Olen ylpeä Teistä kuin oli-sitte omia lapsiani." Kappaleen loppusanat kuuluvat: "Olen yhtä ylpeä uhrista, jonka tarjoaa tehdastyöläinen ja köyhän majan poika siinä kuin rikaskin."

Näin saattoi sanoa mies, joka tiesi olevansa sekä ylipäällikkönä että kansalaisena toinen mies kuin kaksikymmentä vuotta sitten.

Sillä mitä olikaan näiden sanojen katteena?

Monesti on ollut aihetta kiittää, jo vapaussodan päivistä lähtien, Mannerheimin avarakatseisuutta ja hänen harkintansa kirkkautta. Itse-näisyystaistelumme viimeiset tykinlaukaukset eivät olleet vielä kaiku-neet, kun hän jo, kansastaan vastuunalaisen johtajan ja päällikön tavoin, suuntasi katseensa tulevaisuuden näköaloihin ja tehtäviin. Saapuessaan valloitettuun Viipuriin toukokuun ensimmäisenä 1918 hän julkaisi päi-väkäskyn, josta poimin seuraavan lauseen: "Olkoon myös se veri, jonka olemme maksaneet saavuttaaksemme itsenäisyytemme, omiaan kohotta-maan koko kansamme yli kaikkien pikkumaisuuksien, yli kaikkien sel-laisten riitojen, jotka pirstoovat ja heikentävät kansaa, ja nouskoon isänmaallinen mieli kansassamme tämän kansallisen vapaussodan joh-dosta niin korkealle, että jokainen kilpailee siitä, miten maallensa enim-män voisi antaa."

Tämä yksimielisyyden vaatimus toistuu sitten jo toukokuun 16:nnen päivän päiväkäskyssä, eikä se ollut viimeinen kerta.

Ratsuväenkenraaliksi korotettu Mannerheim ei saanut vapaussodan jälkeen virallista asemaa, ennen kuin tuli lyhyeksi aikaa valtionhoita-jaksi. Että hän tarkoitti täyttä totta puhuessaan kaikkien kansallisten voimien kokoamisesta, siitä todistaa esim. puhe, jonka hän valtionhoita-jana piti Suomen ritaristolle ja aatelistolle. Tämän erittäin elegantin ja lämpimän puheen ajatuksen hän kokosi loppusanoiksi seuraavasti: "Tä-

mäkin osoittaa Suomen ritariston ja aateliston hyvin tietävän, että vaikka heidän etuoikeutensa on kumottu, jäljellä on kuitenkin jotain arvokkaampaa — velvollisuus suomalaista isänmaata kohtaan.”

Jo niin varhain kuin 1920 Mannerheim teki aloitteen, joka johti hänen nimeään kantavan lastensuojelujärjestön perustamiseen. Hän tahtoi tehdä jotain ”punaisten lasten hyväksi”, kuten hän nimenomaan sanoi. Hänen sosiaalinen työkenttensä kasvoi, eikä hän ollut mikään nimellinen puheenjohtaja, vaan todella aktiivinen urastaja. Hän halusi lääkitä siinä, missä sota oli ruhjonut, ja yhdistää siinä, missä sota oli erottanut. Hän, viisas ja kokenut sotilas, halusi ajoissa takoa yhtenäiseksi kansan, jotta se olisi valmis, jos vaara sitä taas uhkaisi. — Sanottava on, että hän sai kauan taistella varsin vahvoja ennakkoluuloja ja katkeroituneita mieliä vastaan. Mutta hän ei hellittänyt. Ja niin tuli vihdoin sekin päivä, jolloin hän vapaussodan päättymisen 15-vuotisjuhlassa 1933 lausui puheessaan seuraavat sanat:

”Meidän täytyy olla valmiina, ja kaikkien on oltava mukana rakentamassa tätä valtakuntaa vahvaksi ja suureksi. Ojentakaamme siksi avoin kätemme jokaiselle, joka tahtoo tehdä työtä ja täyttää velvollisuutensa tässä maassa. Isänmaallinen henki, jonka merkinä on puolustustahto ja päätös seistä yhtenä miehenä rivissä, jos tätä maata on keran puolustettava, siinä kaikki mitä vaadimme, eikä meidän tarvitse enää kysyä, missä kukin oli viisitoista vuotta sitten.”

Kauniita, miehekkäitä sanoja, todellisia isänmaanystävän ja patriootin sanoja! Käsitellessään tätä tapausta ja puhetta suuressa Mannerheimin elämäkerrassaan kenraali Erik Heinrichs, täysin ymmärtäen Mannerheimin sanojen mielen ja kantavuuden, esittää oman kommenttinsa seuraavin painokkain sanoin: ”Se oli paljon ja selvästi sanottu ajankohdana, jolloin Lapuan myrskyn mainingit tuskin olivat vielä ehtineet tyyntyä, ja kuuntelijakunnalle, josta ainakin osa olisi kernaasti kuunnellut toisenlaisia tunnussanoja.”

Tällaista taustaa vastaan on katsottava talvisodan ensimmäistä päiväkäskyä. Siinä puhuu ylipäällikkö, joka on vetänyt viivan sen menneisyyden yli, joka oli ollut erottavan kaunan aikaa. Sen nojalla, mitä hän oli välivuosina tehnyt ja sanonut, hänellä oli nyt oikeus sanoa: ”Te tunnette minut ja minä tunnen Teidät.” Ja kaiku vastasi niin kuin hän oli uskonut. Kansan — ja päiväkäskyn — hermo oli terve.

IV

Talvisodan ensimmäisen päiväkäskyn konsepti on painettuna kenraali Heinrichsin Mannerheim-kirjassa. Konseptin tarkastelu on mielenkiintoinen tehtävä. Ajatukset sotamarsalkka on epäilemättä itse antanut konseptin laatijalle. Mutta Mannerheimin omakätiset korjaukset osoittavat, että hän on ensinnäkin pitkin matkaa lyhentänyt tekstiä ja takonut jäljelle jäävän osan entistä kiinteämpään ja täsmällisempään muotoon; lauseiden rytmilliset iskut putoavat nyt tarmokkaasti ja tehokkaasti, ja kaikki turha sanailu on poissa. Samalla hän on vielä lisännyt yhden lauseen, jota konseptissa ei ole, hyvin mielenkiintoisen lauseen, joka kuuluu: "Tämä sota ei ole mitään muuta kuin Vapaussotamme jatkoa ja loppunäytös."

Joutuu kysymään, eikö viittaus vapaussotaan ollut sittenkin hieman varomatonta ja epäviisasta talvisodan puhjetessa. Joutuu kysymään, eikö se kenties herättänyt vähän ristiriitaisia tunteita aseisiin kutsutuissa joukoissa, ainakin niissä sotilaissa, joiden isät olivat kaksikymmentä vuotta sitten taistelleet ja kaatuneet punaisten riveissä. Voidaan kysyä, oliko viittaus asiallisestilkaan aivan oikea.

Vastauksena näihin kysymyksiin on jälleen palautettava mieleen se työ ja harrastus, jota sotamarsalkka oli kuluneina vuosikymmeninä osoittanut mielialojen tasoittamiseen ja rivien kokoamiseen. Hänellä oli oikeus uskoa, että se työ oli tuottanut myös hedelmää.

Mutta toinenkin vastaus näyttää minusta mahdolliselta. Suomen vapaussota oli Mannerheimille varmasti kallisarvoinen persoonallinen muisto. Sen sodan hän oli päättänyt voitollisena ylipäällikkönä. Koskaan aikaisemmin tai myöhemmin häntä ei ole juhlittu niin kuin vapaussodan päätyttyä, semminkin hänen valtionhoitajakautenaan. Se oli hänen elämänsä loistavinta kautta. Silloin hän todella oli Suomen vapauttaja. On mahdollista, että hän joulukuun alussa 1939 halusi palauttaa mieleen saman voitollisen miehen. Toisaalta kysymyksessä ei ollut pelkkä ajatuksenvälähdys, sillä vielä jatkosodan päiväkäskyissä toistuu sama teema, jopa melkein samoin sanoin esim. siinä päiväkäskyssä, jonka hän kirjoitti itsenäisyyspäiväksi 1941. Silloin joukkomme kuitenkin jo seisovivat Petroskoissa asti. Muistelmissaankin Suomen marsalkka vielä tähdentää samaa asiaa: "Kolmen sotamme päämäärä on ollut sama."

Tässä on rooli, joka oli hänelle epäilemättä rakas.

Viittasin jo talvisodan päätyttyä julkaistuun päiväkäskyyn ja sen tehtävään ja merkitykseen painuneiden mielialojen nostajana. Se on muutenkin järkyttävimpiä ja samalla sekä sisältönsä että ilmaisunsa puolesta historiamme loistavimpia asiakirjoja. Jokainen sama tuntuu olevan huolella punnittu ja varmasti osuu myös maaliinsa. Se on tietävästi laadittu yhteistyössä kenraali Tuompon kanssa; marski mittaili huonetta ja saneli, Tuompo pöydän ääressä pani paperille. Mutta ajattelen, että vain ylipäällikön ajatukset ovat voineet luoda siihen sen kiitollisuuden mielialan, joka siitä kaikesta huolimatta huokuu. Vanhan koulun ylipäällikköä kenties myös yhä inspiroi ja hänen itsetuntoaan nosti se tosiasia, että siellä, missä vastustajan ylivoimasta huolimatta vielä oli ollut tilaa operointiin, siellä hänen joukkonsa olivat antaneet viholliselle tuhoisia iskuja. Sen hän tahtoi saada sanotuksi. Ja samalla sen, että itsenäisyys oli joka tapauksessa onnistuttu varjelemaan, kunniakkaasti varjelemaan.

V

Mannerheimista on sanottu, että hän osasi kiittämisen taidon. Siitä on erinomainen näyte talvisotaa seurannut aika. Mannerheimhan pysyi ylipäällikkönä, ja ilmeisesti hänelle itselleenkin yhä selvemmäksi kirjastui se, mitä on sanottu talvisodan ihmeeksi. Hän mietti ja analysoi sitä ja löysi yhä enemmän kiittämisen aihetta. Talvisodan päättänyt päiväkäsky oli ennen kaikkea ollut kiitos rintamamiehille, nyt seurasi aika kiittää muita. Säännöllisin väliajoin ilmestyi päiväkäskyjä, joissa kiitos osoitetaan ulkomaalaisille vapaaehtoisille, rautateiden henkilökunnalle, posti- ja lennätinlaitokselle, sotilaskotiväelle, sotateollisuuden työläisille, sotasairaaloille, väestönsuojelijoille jne. Joukossa on kaksi erityisen kaunista kunnianosoitusta, Helsingin yliopistolle ja Kadettikoululle, molemmat jälleen sekä syvällisen ajattelun että erinomaisen tyyliäidon näytteitä.

Muuan tällainen kiitos on vielä mainitsematta. Jatkosodan ensimmäinen talvi oli silloin jo ohi ja kevät taas koittamassa. Ylipäällikkö sai runsaasti postia myös sotureiltaan, niin runsaasti, ettei hänen aikansa riittänyt kaiken lukemiseen. Tarvittiin erityinen lukija, joka suoritti

seulonnan. Kerran sitten seulojan käsiin osui kirje. Sen oli kirjoittanut rintamamies, joka kertoi ajatuksistaan vartiopaikallaan. Tietysti meillä on vaikeutemme ja vaaramme, näin hän suunnilleen kirjoitti, mutta kuinka raskasta mahtaakaan olla äidillä, jonka huoli ja murhe alinomaa, päivästä päivään, päivin ja öin, tapailee rintamalla olevaa poikaa. — Aikansa ajateltuaan tuo seuloja antoi tämän kirjeen marskin käsiin. Mannerheimiakin se jäi ajatteluttamaan; se ei jättänyt häntä rauhaan, ennen kuin ajatus kypsyi teoksi. Tuloksena oli äitienpäiväksi 1942 annettu päiväkäsky Suomen äideille. Siinä marsalkka lämpimin, sydämiin käyvin sanoin kiittää Suomen äitejä ja antaa armeijan nimissä kaikille äideille yhteisesti omistettuna vapaudenristin. Juuri tämä päiväkäsky on nykyisin kaikissa Suomen kirkkoissa lasin alla ja kehyksissä.

Suomen marsalkka mainitsee muistelmissaan tämän päiväkäskyn. Se oli tullut rakkaaksi hänelle itselleenkin. Ajatuksenhan hän oli siis saanut muualta, sanamuodon luonnoksenkin teki tietysti joku toinen. Mutta on luonteenomaista marsalkalle, ettei hän muistelmissaankaan omista asiaa itselleen. Hänen tyylytajuksa on esimerkillisen herkkä. Hän ei sano esim. "annoin" tai "kirjoitin" seuraavan päiväkäskyn, vaan hän sanoo: "allekirjoitin päiväkäskyn".

Kun alussa mainitsin, että todellinen ylipäällikkö ei vain johda operaatioita ja määrää sotatoimien kulusta, vaan luo myös armeijan tahdon ja hengen, niin, koko kansakunnan ponnistuksiin valmiin mielenaluttuuden, tarkoitin myös ja juuri tämänkaltaisia päiväkäskyjä. Tällaiseen sydämellisyyteen, tällaiseen ritariisuuteen ei voi olla vastaamatta. Suomen marsalkan arvovalta, suurempi kuin kenties koskaan kenenkään Suomen miehen, ja hänen hienostunut persoonallinen sävyensä antoivat hänen sanoilleen tällaisissa tapauksissa mieskohtaisesti puhuttelevan ja vaikuttavan ilmeen.

Mainitsen vielä pari piirrettä, jotka osoittavat, että Mannerheimin päiväkäskyt eivät olleet vain muodollisuuksia.

Ei vain kentällä, vaan päiväkäskyissäänkin Mannerheim pystyi hienoon, taidokkaaseen manöverointiin. — Kun hallitus vapaussodassa kutsui saksalaiset joukot maahan, se tapahtui vastoin Mannerheimille annettua lupautta. Hän paheksui sitä siinä määrin, että harkitsi jopa eroa. Mutta hän luopui ajatuksesta. Kun näet ei ollut tietoa siitä, minkä arvoinen upseeri toimi saksalaisten päällikkönä, ja kun oli mahdollista,

että alistussuhteissa ja koko taistelun johdossa syntyisi tämän takia hankaluuksia, Mannerheim, ratsuväenkenraali, pysyi paikallaan. Ratkaisun tehtyään hän oli valmis päiväkäskyssään ystävällisesti ja kohteliaasti tervehtimään saksalaisia joukkoja.

Mutta vielä enemmän. Päiväkäskyssä on mielenkiintoinen lause, joka kuuluu seuraavasti: "Minä toivon, että Suomen nuori armeija, taistellessaan rinnatusten Saksan mainehikkaitten joukkojen kanssa, tulee sen rautaisen sotilaskurin, sen suuren järjestyksen, sen mahtavan velvollisuudentunnon läpätunkemaksi, jotka ovat luoneet Saksan armeijan suuruuden ja vieneet sen voitosta voittoon." Mannerheim toisin sanoen käyttää tilaisuutta hyväkseen kuten taitava painija, jos vertaus sallitaan, joka kääntää vastustajansa heiton omaksi hyväkseen. Hän osoittaa omille joukoilleen verhotussa muodossa pyynnön, kehotuksen, johon todella oli aihetta, talonpoikaisarmeijassa kun kurissa oli vielä paljon toivomisen varaa.

Mutta ylipäällikkö osasi myös jollain pienellä sanalla antaa lennokuutta ja juhluvuutta ajatuksilleen. Kun hän vapaussodan loppupuolella ehdottaa, että eräille henkilöille luovutettaisiin vapaudenristi, hän lisää komeasti kalskahtavat sanat: "...vapaudenristi, joka taistelutantereella on perustettu Suomen vapauden muistoksi."

VI

Vain kahdesti Mannerheim päiväkäskyissään — kuten on sanottu — huitaisi miekallaan ilmaa. Tarkoitin ns. Karjalan päiväkäskyjä, joista ensimmäinen annettiin kevättalvella 1918 ja toinen syyskesästä 1941. Lupaus Vianan ja Aunuksen vapauttamisesta oli tietysti varomaton teko; voidaankaan kysyä, sanoo Heinrichs, eikö Mannerheim tällöin ylittänyt ylipäällikön valtuuksiaan. Toisaalta kannattaa muistaa, Heinrichs lisää, että neuvostohallitus oli 1918 ja samoin uudelleen 1939 Kuusisen hallitukselle lupailut juuri samoja alueita punaiselle Suomelle. Ne lupaukset ovat voineet väikkyä Mannerheimin tajunnassa ja kiihdyttää vastavetoon. Mitä tulee erityisesti vuoden 1941 päiväkäskyyn, niin pidän oikeana kenraali Heinrichsin esittämää ajatusta, että kysymyksessä oli lähinnä propagandaeale, jonka tarkoituksena oli virittää mieliä vanhan

rajan yli edettäessä. Ja lisäksi, että jälleen marsalkka kenties omaksui liiankin voimakkaasti sen osan, joka hänellä oli ollut vapaussodassa ja sitä seuranneena aikana. Sitä paitsi: voitollisesti etenevä hyökkäys voi antaa virikkeitä ylipäällikönkin fantasialle.

VII

Jos nämä Karjalan päiväkäskyt herättävät ennen muuta uteliaisuutta ja kiihottavat arvailukykyä, niin jatkosodan viimeiset päiväkäskyt kääntävät taas mielenkiinnon vakavasti harkitsevaan ylipäällikköön ja hänen raskaaseen tehtäväänsä. Jotain väsynyttä ja lennotonta on siinä hengessä, joka on sanellut päiväkäskyn tulen vaimennuttua itäisillä rintamalla. Sen ymmärtää ja käsittää. Ylipäällikkö on jo kaiken lisäksi sairas mies ja iän painama. Hänen on pakko tehdä raskas rauha. Ja samalla syntyi uusi rintama pohjoiseen. Aseet oli käännettävä äskeisiä aseveljiä vastaan.

Kun jatkosota oli alkanut, iäkäs ylipäällikkö osoitti sotureilleen kutsun: "Seuratkaa minua vielä viimeisen kerran." Kun sota vihdoin päättyi ja Suomen marsalkka siirtyi tasavallan presidentin paikalle, jäähyväispäiväkäsky alkoi sanoin: "Luopuessani nyt viimeisen kerran Suomen puolustusvoimien aktiivisesta johdosta." Niin, hän tietää, että inhimillisesti katsoen hänen päivänsä vierivät kiihtyvällä vauhdilla loppua kohti. Ensimmäinen vinke on vähän haikea ja raskas.

Mutta näkyy, että marsalkka sitten ikään kuin kokoaa voimansa. Hän on juuri ottanut kantaakseen tasavallan presidentin tehtävät. Työ ei ole lopussa. Ja Suomen puolustusvoimien pitkäaikaisin ylipäällikkö kätkee viimeiseen päiväkäskyynsä myös henkisen testamenttinsa, puhuu avoimemmin ja hartaammin kuin koskaan ennen. Hän ei nyt — kuten ennen — luettele maineikkaitten sotatantareitten ja voittojen nimiä. Kyllä hän nytkin kiittää. Mutta sydämen koko huoli on tulevaisuudessa, isänmaan ja kansakunnan vastaisuudessa. Päiväkäskyn, tämän viimeisen ja pisimmän ja vakavimman päiväkäskyn tarkoitus on sanoa, että yksimielinen kansa kykenee varjelemaan itseään, kotiaan, uskontoaan ja isänmaataan. Vaikka vaikeudet näyttäisivät voittamattomilta, niin

”jännittämällä kaikki voimamme vankkumattomaan ja epäitsekkääseen työhön voimme selviytyä ajan myrskyistä ja turvata itsenäisen valtakuntamme olemassaolon ja tulevaisuuden.” Ja vaikuttavin sanoin hän jättää tehtävän nimen omaan ”taisteluissa karaistuneille” sotilailleen. Hänellä on kokemuksensa siitä, kuinka pitkäaikainen sota vaikuttaa demoralisoivasti hyväänkin armeijaan ja hyväänkin kansaan. Hän kuin ehättää sitä torjumaan. Hän vetoaa satureittensa kunniatuntoon ja terveeseen miehekkyyteen.

Suomen marsalkan päiväkäskyt ovat myös tyyllisesti hämmästyttävän korkealuokkaisia. Kun tämä tosiasia mainitaan, on syytä pitää mielessä kaksi seikkaa. Toiselle on antanut muodon kenraali Nenonen. Hän on jossain yhteydessä lausunut, ilmeisesti puolileikillään, puolitoississaan: ”En ole koskaan nähnyt noin ahkeraa ratsuväen miestä.” Mannerheim oli antautunut tehtävälleen niin täyssydämisesti kuin vain harvat. Siitä hänen ahkeruutensa, siitä myös se tosiasia, ettei hän edes muistelmissaan, kuten monet ovat vähän valittaen todenneet, sallinut yksityishenkilönsä nousta näkyviin. Itse asiassa: elämänsä kolmena viimeisenä vuosikymmenenä Suomen marsalkalla tuskin oli yksityiselämää. Muistelmansa hän päättää samaan asiaan kuin päiväkäskynsä: hän huolehtii isänmaan yksimielisyydestä ja henkisestä vahvuudesta.

Ja tuo toinen seikka on tunnettu ranskalainen tyylin määritelmä: tyyli on ihminen itse. Suomen marsalkan päiväkäskyjen korkea taso heijastelee korkealle asetetun elämäntehtävän kokonaisuutta. Sen hän ilmaisee päiväkäskyissään. Siitä johtuu myös se ihmeellinen, mielenkiintoinen tosiasia, että hänen persoonallisimmat ja sydämellisimmät äänenpainonsa ovat luettavissa juuri päiväkäskyissä, joissa hän puhuttelee kaikkia kansalaisia, valtakunnan kanssarakentajia.

Puhuttakoon — niin kuin on puhuttu — Mannerheimin ”roolista” mitä tahansa, olipa se tahaton tai tahallinen, se oli joka tapauksessa tarkoituksen mukainen, kenties jopa välttämättömyys. Jos hän valitsi sen tietoisesti, niin eikö hänen persoonallinen uhrinsa saa juuri siinä ilmaisuaan! Se merkitsi oman yksityishenkilön uhraamista. Näin hän lunnasti myös oikeuden puhua päiväkäskyissään yht’aikaa lujasti ja avoimesti, yht’aikaa nöyrästi ja juhmallisesti. Niissä puhuu isänmaan palvelukseen astunut mies.

THE ORDERS OF THE DAY OF THE MARSHAL OF FINLAND

At first the writer characterizes the task of the orders of the day; they regulate the life and the behaviour in the units of the army. In a state of war, their importance increases and they give precise tasks. But the higher the echelons concerned are, the more general the nature of the order of the day becomes. The Supreme Commander eventually only decides the general course of the war operations, but at the same time he also changes the nature of the orders of the day so as to raise them to a more spiritual level. At best he may thus create by his orders of the day the right spirit in the whole army and unite the efforts of the people in true co-operation. In such a case it is taken for granted that the Supreme Commander is well known and trusted.

As Baron Gustaf Mannerheim was appointed Commander of the Finnish liberation army in 1918, he was an unknown man to the Finnish people. Only a few of the old fellow cadets knew this lieutenant-general, who had served in the Russian Army. He was aware of this himself, and he also knew that the first thing to do was to win general confidence and popularity. These facts show in his first orders of the day. The victorious War of Independence then made his name known to all.

As the Winter War broke out on 1939, Mannerheim, again appointed Supreme Commander, could say in his first order of the day to his soldiers: "You know me and I know you". The writer of the article shows that the Supreme Commander knew how to give his orders of the day the right and effective touches both psychologically and stylistically, and how he was fostering the fighting will both of the army and of the people. And, as the weapons at last grew silent and there was the necessity to make peace on hard conditions, he, an old man, already weighed down by age, true to his duty, tried in his last orders of the day to inspire the depressed minds with courage and with trust in the future. — The Marshal of Finland really prepared and revised his most important orders of the day and they are an excellent proof of the ability and strength of his spirit. Ultimately their high level can be explained by the fact that the Marshal of Finland had dedicated his whole life to the service of his country, renouncing even his own private life. In the orders of the day his personality as a leader is manifesting itself at its clearest and noblest.